

Econder |

International Academic Journal

[Econder], 2024, 8 (1): 25/44

Çalışan Annelerin Ev ve İş Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar

&

Problems Faced by Mothers Working in Home and Work Life

MEHMET KIRLIOĞLU

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü, Karabük, Türkiye

kirlioglumehmet@gmail.com

Orcid ID: 0000-0003-0130-0841

ASENA AYDIN

Sosyal Çalışmacı, Karabük, Türkiye

aydinasena78@gmail.com

Orcid ID:0009-0003-2327-8574

DUYGU ORHAN

Sosyal Çalışmacı, Karabük, Türkiye

duyguorhan66@gmail.com

Orcid ID: 0009-0001-2686-7660

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 21.09.2023

Kabul Tarihi / Accepted : 13.06.2024

Yayın Tarihi / Published : 30.06.2024

Yayın Sezonu : Haziran

Pub Date Season : June

Cilt / Volume: 8 Sayı – Issue: 1 Sayfa / Pages: 25-44

Atıf/Cite as: Kırhoğlu, M., Aydın, A., & Orhan, D. (2024). Çalışan Annelerin Ev ve İş Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar. *Econder International Academic Journal*, 8(1), 25-44. <https://doi.org/10.35342/econder.1357667>.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- KSU University, Kahrmanmaraş, 46000 Turkey. All rights reserved.

Özet

Bu çalışmanın amacı çalışan annenin ev ve iş yaşamındaki deneyimlerini ele almaktır. Çalışan annenin ev ve iş yaşamında karşılaştığı sorunların tespit edilmesi ve çözüm önerileri sunulması amaçlanan çalışma kapsamında annelerin karşılaştığı zorlukları belirlemek amacıyla çeşitli sorulara cevap aranmış ve bu cevaplar doğrultusunda çözüm önerileri geliştirilmesi planlanmıştır. Çalışma nitel araştırma desenine göre tasarlanmıştır. Çalışma kapsamında deneyimler ön planda olduğundan nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir. Bu nedenle de farklı kurumlarda ve mesleklerde çalışan, farklı yaşlara sahip 15 kadın çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışan kadınların deneyimleri "çocuk", "annelik yaşantısı" ve "annelik hakları" olmak üzere üç ana tema çerçevesinde sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Annelik, Nitel Araştırma, Deneyim, Fenomenolojik Desen, Çalışma Yaşamı.

Özet

The aim of this study is to address the experiences of working mothers in home and work life. Within the scope of the study, which aims to identify the problems encountered by working mothers in home and work life and to offer solutions, answers to various questions were sought to determine the difficulties faced by mothers and it was planned to develop solutions in line with these answers. The study was designed according to qualitative research design. Since experiences are at the forefront within the scope of the study, the phenomenological approach was preferred from qualitative research designs. For this reason, 15 women of different ages working in different institutions and professions were included in the study. The experiences of working women were presented within the framework of three main themes: "child", "motherhood life" and "motherhood rights".

Key Words: Motherhood, Qualitative Research, Experience, Phenomenological Design, Working Life.

Giriş

Ailenin biyolojik açıdan devamlılığının sağlanmasında kadın ve erkeğe roller düşmekteyken kadına doğurganlık fonksiyonu ile yüklenen toplumsal roller annelik deneyimini farklılaştırmaktadır. “Annelik” sahip olunan sosyal rollerin, gelişimsel bileşenlerin, davranış ve tavırların kendine özgü bir şekilde birleşimi sonucu ortaya çıkan bir kavramdır (Kurt, 2021). Her kültürün toplumunda belli başlı davranış kalıp yargıları bulunmaktadır. Topluma ait üyeler de bu toplumdaki yargılara ve toplumun beklentisine uygun rollerine göre davranış göstermeye çalışmakta ve bu güdü ile hareket etmektedirler (Beyenal, 2019). Ailede çocuğun bakımını üstlenme rolü atfedilen kadınlar toplumda genellikle dezavantajlı, zorluklar ile daha sık karşılaşan kesimi oluşturmaktadır. Bu nedenle kadınların çalışma yaşamında rol almalarını, içinde buldukları kültür ve o kültür toplumunun gözünden ele alınması, çalışan kadınların yaşam biçimlerini ve nasıl algılandıklarını daha çok görünür kılmaktadır.

Hamile kalmakla başlayan ve doğumla beraber bebeğin tüm sorumluluğunu karşılama rolüyle ve ebeveynlik bilinci ile devam eden bir süreç ile anne olma duygusunun yaşattığı güzel hislerin yanı sıra bebeğin sorumlulukları karşısında yeterlilik konusunda kaygılara kapılma yaşanabilmektedir (Kurt, 2021). Bu süreçte yaşadıkları stresi azaltma konusunda annelere verilecek olan çocuk bakımı ve çocuğun gereksinimleri ile ilgili eğitimler annelerin bilinçlendirilmesi açısından önemli olmaktadır. Çünkü çocuk birçok şeyi annesiyle deneyimleyerek öğrenir. Bu deneyimler sonucu sağlanan güven bağı çocuğun hayattaki en sağlam güven kaynağıdır (Akhan ve Batmaz, 2012). Biyolojik olarak anne olma niteliği taşımaya annelik denilse de annelik yalnızca çocuk sahibi olmak değil aynı zamanda fiziksel, toplumsal ve duygusal yönleri de bulunan çok boyutlu bir bütünlüğü ifade eder (Küçük, 2020).

Çocuk bakımı denildiği zaman akla ilk gelen her zaman anneler olmuştur. Gelişmiş toplumlarda çocuğun bakım ve sorumluluğu ve hane içi düzeni eşlerin birlikte üstlendiği bir sorumluluk olarak görülüyor iken ülkemizde çoğunlukla “yuvayı dışı kuş yapar” düşüncesi üstündür (Kakıcı vd., 2007). Kadının hane içindeki sorumlulukları kendi üzerine aldığı; ama aynı zamanda ücretli bir işte çalışmaya devam ederek ailenin geçimine katkıda bulunduğu aile modelinde, kadın iş yerinde çalıştığı halde bir vardiya daha evde çalışmaktadır (Türkoğlu Üstün, 2020).

Geleneksel aile yapısına sahip ailelerde kadın genellikle ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu kişi olarak görülmektedir. Kadınların çalışma hayatına katılmasıyla hem ev yaşamındaki sorumlulukları hem de iş yaşamındaki sorumluluklarını beraber yürütmesi zorlaşmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle kolaylıkların sağlanması kadınların ev işlerinde sorumluluklarını daha kısa sürede

gerçekleştirmelerine yardımcı olsa da yapılan araştırmalar bütün bunların ev işlerine ayrılan zamanın azaltmadığı yönündedir (Beyanal, 2019).

TÜİK'in (2019), "İş ve Aile Yaşamının Uyumu Anketi"nin 2018 yılı verilerine göre, Türkiye'de çalışma hayatındaki kadınların yalnızca %17'si çocuklarının bakım ve sorumlulukları için anaokulu-kreş-bebek bakıcısı gibi ücretli kreş seçeneklerini tercih etmektedir. 500 bine yakın çalışan anne ise çocuklarının bakımı için büyükanne, anneanne gibi aile yakınlarından destek almaktadır. Değişen toplumsal yapı sonucunda oluşan modern annelik, geleneksel annelik ile karşılaştırıldığında modern annelikte sorumlulukların daha çok arttığı görülmektedir. Çünkü modern annenin çocuk yetiştirme konusunda bilgili ve becerili olması beklenilmektedir (Bayer, 2020). Çalışma hayatındaki sorumluluğunun yanı sıra ev işleri, çocuk bakımı, kendi sosyal yaşamını devam ettirmesi gibi sorumluluklar modern annenin yükünü daha da arttırabilmektedir. Çocuk bakımı sorumluluğunun yalnızca anne tarafından yerine getirilmesi gerektiği inancının aksine bu sorumluluğunun eş, yakınlar ve profesyonel bakım hizmeti verenlerle bölüşülmesi, kadınların çalışma hayatını sağlıklı bir psikoloji ile idame ettirebilmesine olanak tanıyabilmektedir (Kılıç, 2020).

Kadınların iş hayatındaki yaşadığı sorunların başında çocuk sahibi olmak gelmektedir. Çalışma hayatında kendisine yer bulmuş kadın, çocuk sahibi olmadan önce iyi bir planlama yapmak zorundadır. Annenin demografik özellikleri, çevresel faktörler, inanç ve tutumları, annenin davranışı bebek sahibi olmak için belirleyici etkenlerdir. Hamilelikte halsizlik ve yorgunluk, mide bulantısı, baş ağrısı, sık idrara çıkma, ağır yük taşıyamama kadının çalışma performansını sınırlayabilmekte ve etkileyebilmektedir (Doğan, 2012). Bu nedenle hamilelik döneminde kadınlar, işverenler tarafından mobbing uygulanmasına maruz kalabilmektedirler. Kadın olmak mobbing kurbanı olma riskini artırmakta olup kadınları çalışma yaşamından dışlayan, işgücü ve istihdam piyasasına katılımlarını azaltan bir sağlık ve sosyal politika sorunu olarak görülmektedir (Aşkın ve Aşkın, 2018; Toygar vd., 2020). Mobbing uygulayanların genelde erkek olması da dikkat çekicidir (Kızrak vd.,2023)

Anneler, doğum sonrası dönemi kendileri ve aileleri için büyük sorunlara yol açan, fonksiyonel durumlarında değişikliklere yol açan bir süreç olarak tanımlamışlardır. (Şanlı, 2010). Yaş grubu 15-64 olan her 100 kişinin, bakmakla yükümlü olduğu 0-14 yaş aralığındaki çocuk sayısını belirten çocuk bağımlılık oranı ülkemizde %34,5 gibi büyük bir oran olarak görülmektedir (TÜİK, 2020). Beş yaş altı çocukların, ikamet ettikleri hanelerdeki bakımını %86 oranı ile ağırlıklı olarak anneleri tarafından karşılanmaktadır. Ülkemizde doğum sonrası dönemde çocukların bakım ve sorumluluklarının büyük bir kısmının kadınlar tarafından sağlanmadığı

görülmektedir. Bazı kadınlar için ise anne olma, yeni doğana bakmanın neden olduğu özgürlüğün kısıtlanması ve sosyal izolasyonu sembolize edebilmektedir. Çalışıyorsa iş hayatını bir süre daha geride tutmalı ve evde daha fazla zaman geçirmelidir (Şanlı, 2010). Bir çalışmada kadınlar çalıştıkları zaman ruhlarının tazelendiğini, hayatın normale döndüğünü, kendilerini daha tamamlanmış, daha mutlu hissettiklerini ve hayata bakış açılarının genişlediğini belirtmişlerdir. Öte yandan olumsuz olarak çocuklarına yeterince zaman ayıramadıkları için vicdan azabı hissettiklerini, bir yere gitme kaygısını yaşadıklarını, çocuklarıyla birlikte olamadıkları için değerli anları özlediklerini ifade etmişlerdir (Beyana, 2019).

Kadınlarla ilgili politikaları sistemli uygulayabilmek için 1987 yılında Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu oluşturulmuştur. 1990 yılında ise Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü kurulmuş ve 2004 yılında yeniden yapılandırılmıştır (Gül vd., 2014). 2011 yılında oluşturulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı; 2018 yılında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı; 2021 yılında ise Aile ve Sosyal Hizmetler adını alarak kadın alanındaki çalışmalarına devam etmektedir. Devletin benimsediği sosyal politikalar, annenin çalışma hayatı ile çocuk bakımı arasındaki dengeyi sağlamada belirleyici rol oynamaktadır (Türkoğlu Üstün, 2020). Karşılaştırmalı hukukta kadın istihdamını artırmak ve iş ve aile yaşamının uyumunu sağlamak amacıyla ebeveyn izni, esnek çalışma saatleri, vergi indirimi ve çocuk bakımı gibi maddi yardımlar devletler tarafından sağlanmaktadır. 0-6 yaş arası çocuklar için bakım evleri (kreşler) oluşturmak ve yaygınlaştırmak, orada uzmanlar çalıştırmak ve çocuklara kaliteli bakım ve eğitim sağlamak, bu hizmeti herkes için daha düşük maliyetle erişebilir kılmak en etkili araçlardan biri olarak kabul edilir. Kreş hakkında söz edebilmek için devletin olumlu hareket etmesi gerekir. Bir bakımdan günlük bakım hakkı sosyal bir haktır.

Türkiye’de konu ile ilişkili birçok düzenleme bulunmaktadır. Bunların başında Anayasa gelmektedir. Anayasa’da yer alan “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”; “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliği yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.”; “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.” ifadeleri dikkat çekicidir. Ek olarak 4857 İş Kanunu’nun 74. ve 88. maddeleri gebelik öncesi, sırası ve sonrasında kadınların çalışma yaşamındaki koşullarını belirlemektedir.

Türkiye’deki toplumsal yapıya bakıldığında ataerkil olduğu ve bu sebeplerle toplumsal normlar çerçevesinde kadın ve erkeğin eşit hak ve statüye sahip olmadığı söylenebilir. Türkiye’de toplum ve aile yapısına bakıldığında erkeklerin işgücü piyasasında çalışırken kadınların bakım işlerinde yer alması toplumdaki eşitsizliği vurgulamaktadır. Özellikle TÜİK (2019) verileri incelendiğinde istihdamın eril bir

yapıda olduğu tespit edilebilir. Bu nedenle kadınlara yönelik bu eşitsiz tavırla yüzleşmenin önemi vurgulanabilir. Temel amacı sosyal adaleti sağlamak olan sosyal hizmet mesleğinin ele alabileceği konulardan birinin de çalışma yaşamındaki kadınların durumu olduğu belirtilebilir. Bu noktada sosyal adalet ilkesi çerçevesinde kadınlar lehine sosyal düzenlemelerin (Beyenal, 2019) gerçekleştirilmesi için çalışan anne deneyimini anlamının ve içselleştirmenin önemi vurgulanabilir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı çalışan annenin ev ve iş yaşamı deneyimini ele almaktır. Çalışan annenin çocuk bakımı, ev işi ve çalışma hayatındaki görev ve sorumluluklarının beraber yürütülmesinde yaşanan zorlukların tespiti ve çözüm önerileri sunulması amaçlanmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda oluşturulan alt amaçlar şu şekildedir:

- Çalışan kadınlar ev ve iş yaşamı birlikteliğini nasıl değerlendirmektedir?
- Çalışan kadınlar çocukları ile olan ilişkisini nasıl değerlendirmektedir?
- Çalışan kadınlar çalışma hayatındaki hakları nasıl değerlendirilmektedir?

YÖNTEM

Bu araştırma çeşitli kurumlarda çalışmakta olan annelerin ev ve iş yaşamındaki deneyimlerini ele aldığından araştırmada nitel araştırma deseni ve ortak bir sorunu vurgulamak ve sonuca ulaşmak için fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir.

Katılımcılar

Bu araştırmada katılımcılar Karabük ilinde ikamet eden ve birbirinden bağımsız kurum veya kuruluşlarda çalışan 15 çocuk sahibi anneden oluşmaktadır. Araştırmaya katılacak çalışan anneler belirlenirken farklı meslek gruplarına sahip olmaları bir kriter olarak belirlenmiştir. Katılımcılara araştırmanın amacı ve soruları hakkında bilgi verilerek, görüşmelerin gizlilik çerçevesinde ve gönüllük esasına dayalı olduğu bildirilerek izin alınmıştır.

Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışmada, çalışan anneler ve çocuklarının tanıtıcı bilgileri özet niteliğinde Tablo 1’de özetlenmiştir. Görüşmeye katılan 15 annenin gerçek adları yerine ağaç isimleri yazılmıştır.

TABLO 1. Katılımcı Annelere ve Çocuklara İlişkin Bilgiler

KİŞİLER	YAŞ	MEDENİ DURUM	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	ÇOCUK SAYISI	ÇOCUK YAŞLARI
Meşe	31	Evli	Lisans	Sosyolog	1	3
Gürgen	33	Evli	Lisans	Çocuk Gelişimci	2	4 ve 7
Ladin	39	Evli	Lise	Belediye Personel	3	3, 9, 17
Sedir	46	Evli	Lisans	Defterdarlık Uzmanı	2	11 ve 18
Erguvan	36	Evli	Lisans	Polis	2	9 ve 13
Sekoya	39	Evli	Lisans	Muhasebe Yetkilisi	3	4, 5 ve 9
Akasya	41	Evli	Lisans	Hemşire	2	12 ve 18
Kamelya	30	Evli	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	1	3
Söğüt	35	Evli	Lisans	Çocuk Eğiticisi	1	10
Defne	35	Evli	Doktora	Akademisyen	1	3
Mimoza	41	Evli	Lisans	Öğretmen	2	8 ve 17
Ihlamur	39	Evli	Lise	Temizlik Personeli	2	7 ve 18
İncir	30	Evli	Lise	Güvenlik Görevlisi	1	5
Çınar	48	Evli	İlköğretim	Tekstil işçisi	2	17 ve 18
Kayın	42	Evli	Ortaokul	Tekstil işçisi	4	9,15,17 ve 20

Araştırma yaptığımız katılımcıların tamamı medeni durumu evli kadınlardan oluşmaktadır. Çocuk sayıları 1-4 ve yaşları 3-20 arasında değişmektedir. Katılımcıların meslekleri genel olarak birbirinden farklı olup yaş aralıkları 30-48 arasında değişmektedir.

Verilerin Toplanması

Nitel araştırmanın amacına uygun olarak görüşme, genellikle sözlü ve yüz yüze iletişim yoluyla gerçekleştirilen bir veri toplama biçimidir (Karasar, 2014).

Derinlemesine görüşme, araştırmanın konusunun tüm yönlerini kapsayan, çoğu zaman açık uçlu sorular sorup ayrıntılı yanıtların alındığı ve yüz yüze görüşmeler yoluyla bilgi toplanmasına olanak sağlayan bir bilgi toplama tekniğidir (Tekin, 2006). Katılımcıların uygun olduğu gün ve saatlerde yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcıların izni ile görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Araştırma verileri Nisan-Mayıs 2022 tarihlerinde elde edilmiştir. Katılımcıların çalışan annelik deneyimine yönelik bakış açısı elde edilmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Veriler Karabük ilinde ikamet eden kamu ve özel iş yerlerinde çalışan annelerle yapılandırılmış görüşme formu ve kişisel bilgi formu ile toplanmıştır. Literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formunda çeşitli sorular yer almaktadır. Buna göre katılımcılardan bir günlerini anlatmaları istenmiştir. Ek olarak çalıştıkları kurum ya da kuruluştaki annelik haklarını kullanıp kullanmadıkları, işe alımlarda veya iş başvurularında anne olmaları ile ilgili bir değerlendirilmenin varlığı, çalışma hayatlarında sağlanan haklar dışında çocuk bakımı konusunda yetersiz buldukları noktaların ne olduğunu, mesai saatlerinde iken çocuk bakımını kim veya kimler üstlendiği, çalışan anne olmanın avantaj ve dezavantajları, çevrelerinin çalışan anne olmalarının hakkında düşünceleri ev ile ilgili sorumluluklarını ne derece yerine getirebildikleri, çalışan bir anne olmanın çocukları ile olan ilişkilerinde ne gibi etkileri olduğunu, çalışan anne için iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiği ve hamilelik sürecinde veya anne olduktan sonra iş hayatlarındaki mevcut durumları sorulmuştur.

Verilerin Analizi

Analizin ilk adımında, 15 katılımcı (Tablo 1) ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde kaydedilen ses kayıtları, yazılı belge haline getirilmiştir. Ses kayıtları dikkatlice dinlenerek görüşmeye dair notlar alınmıştır. Metinde tekrarlanan veya odaklanılan ifadeler belirlenerek yakın anlamlara sahip veriler ortak başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılmış olan ifadeler ve görüşme raporları ile ikinci bir okuma yapılmış ve veriler yorumlanarak rapor haline getirilmiştir (Buluş ve Ersoy, 2019). Katılımcıların deneyimlerine ilişkin tanımlamalar yapılmış ve bu tanımlamaların neticesinde ortak bir anlam çıkarılmıştır. Bu ortak anlam sonucunda üç farklı tema oluşturulmuştur. Katılımcıların çalışan anne olması, annelerin çocukları ile ilişkilerine olumsuz etkilerinin olduğunu görülmesi ve mesai saatleri içerisinde çocuklara bakım sağlayanların bakıcı veya aile büyükleri olması "Çocuk" temasının oluşmasını sağlamıştır. Günlük rutinleri ve ev ile ilgili sorumlulukların yerine getirilmesinde yaşanan sorunlar neticesinde katılımcıların hayal ettiği ideal yaşam, çalışan bir anne olmanın avantaj ve dezavantajlarını ve sosyal çevresinden çalışan anne olmasına karşı aldıkları tepkiler "Annenin Yaşantısı" temasını oluşturmaktadır. Buna ek olarak katılımcıların iş yerinde haklarını kullanabilmesi ve hakların yeterliliklerinin değerlendirilmesi "Annelik Hakları" temasını ortaya çıkarmıştır.

Böylece yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen veriler üç tema altında sunulmuştur.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çocuk

Anne işe gideceği zaman çocuğunu bırakırken aklı hep çocukta kalmaktadır. Çocuğuyla yeterli zaman geçirilememesi çocuğunun yaşadıklarına tam anlamıyla ortak olunamamasına yol açmaktadır. Bu nedenle anne duygusal olarak zorluklar yaşamaktadır. Ayrıca çocuğuyla daha az zaman geçiren çalışan annenin çocuğa aktarımları da kısıtlanmakta ve çocuk çoğunlukla bakım veren kişinin aktarımlarını örnek alarak büyümektedir (Ökten, 2020). Katılımcıların birçoğu çocukları ile geçirdikleri zamanın az olmasından dolayı sorunlar yaşadıklarını, "Her gün anneme bırakırken 'Anne kaçta geleceksin?' diye soruyor. Yine evden çıkarken 'Anne ben seni özliyorum. Seni özlediğimde ne yapacağım?' gibi şeyler dile getirmeye başladı. (Meşe) ifadelerine göre çocukların bakımını sağlayan kişilere bırakırken çocuklarının bazen gitmek istemediklerini ve bu durumu kimi zaman hırçnlıkla kimi zaman da söylemleriyle yansıttıklarını, "...her sabah uyandıığımızda yaptığımız işe geleceğim gideceğim anlatımında "Bugün de mi gideceksin?", hafta sonlarında "Bugün iş var mı?", "Üf hep hep işe gitme", "Sen işe gittiğinde ben seni çok özliyorum." ya da akşam eve geldiğimde "Ben seni bugün çok özledim.", "Sen gitme bugün babam gitsin." gibi o günü ve gün içerisinde geçirdiğim vakti kimi zaman sorgulamama neden olan cümleler olabiliyor." (Defne) ifadelerine göre çocukların annelerinden ayrı kalmalarını dile getirdiği zamanlar annelerin üzüntüler yaşadıkları, "Okuldan mutlu mu geldi mutsuz mu geldi, ilk bana neler söylüyor bunları görmek isterdim." (Gürgen) ifadeleri okula giden çocuğu olan katılımcıların dersleriyle ilgilenmede eksik kalabildikleri, çocuklar ile geçirilen zamanın az olmasından dolayı çocukların gün içerisinde yaşadıklarını öğrenmede bazen geç kalındığı, "Bakıcının yönlendirmesi farklı oluyor. Benim yönlendirmem farklı oluyor. Yeme içme kurallarında bile benimki farklı olabiliyor. Çocuk biraz iki taraflı büyüyor." (Ladin) ifadeleri bakım veren kişi ve annenin farklı şekilde çocuğu yönlendirmesi sonucu çocuğun arada kaldığını, iletişimde bazen eksikliklerin yaşanması anneleri duygusal anlamda etkileyen bir konu olduğunu ortaya koymuştur. Bir yandan da çocuklar ile iletişimde olumlu taraflarına değinen katılımcılar çocuklarının kendi başlarına yaşamaya alıştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre ayrı geçirilen zamandan dolayı iletişimde olumsuz tarafların daha ağır bastığı tespit edilmiştir.

Çocukları anneanneye ya da babaanneye bırakmanın katılımcıları daha rahat hissettirdiği, bazı katılımcıların bakıcılarıyla ilgili sorun yaşamadıkları fakat bazılarının yaşadığı, "İşe tekrar başladığımda kızım 3.5 aylıktı. O zamandan bu zamana kadar anneanesi ilgileniyor. 3.5 aylıkken işe başladığımda duygusal anlamda çok zorlanmıştım. (Meşe) ifadeleri çocuklarını birilerine veya bir yere bırakmanın anneler için duygusal anlamda zor olduğunu, bu durumun çocuklar üzerinde de etkiler yarattığı, çocukların ev ortamı dışında başka evlerde tüm gününü geçirmelerinin de zor olduğu, başka bir ortama alışıp akşam eve döndüğünde çocuğunda ikilemde kaldığı, "Şu an kayınvalidem ve kayınpederim üstleniyor. Aslında onların çocuk yetiştirdiği zaman çok eski. Onların yetiştirdikleri tarz ve bizim yetiştirdiğimiz tarz çok farklı. (Kamelya),

“...bakım veren büyük ebeveyn olduğunda, anneanne veya babaanne olduğunda, şimdi üç yaşındaki bir çocuğun enerjisi ile 60 yaşındaki bir yetişkinin enerjisi elbette ki aynı olmuyor ve biz eve gittiğimizde bu bakım veren kişi fazlaca yorgun olmuş oluyor.” (Defne) ifadeleri anneanne ya da babaannenin yaşlı olduklarından dolayı zorluklar yaşanabileceğini ve katılımcılar ile aralarında görüş ayrılıkları yaşanabildiğini ortaya koymuştur. “Bakıcıya bırakıyorum ben çalışırken. Bakıcımız sağ olsun çok güzel bir şekilde ilgileniyor. Tabii anne gibi hiçbir zaman olmaz.” (Ladin) ifadeleri tüm gün bakımı üstlenen kişilere karşı güven problemi olmadığını ortaya koymuştur.

Çalışan annelerin iş yerindeki sorumlulukları ve ev ile ilgili sorumluluklarını beraber yürütmeye çalışması sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunlar da yalnızca kadınları değil diğer aile bireylerini de etkilemektedir (Çetinoğlu, 2019). Çocuk bakımı ve ev işleri için uzun mesai saatleri kadında kendini yetersiz hissetme ve duygusal problemlere neden olabilir. Kadınlar ev ve iş sorumluluklarını birlikte yürütmek için esnek çalışma saatlerinin olduğu işlere daha yoğun ilgi göstermeye çalışmaktadır (Önel, 2006). Katılımcılar mesai saatlerinin olumsuz taraflarına vurgu yapmaktadırlar.

Katılımcıların “Erken çıkış ya da işe daha geç gitmek olabilir. Esnek saatler olabilir.” (Sedir) ifadelerine göre mesai saatlerinin kısa olması gerektiği, Kadınların çocuklarıyla beraber olması lazım ki bir ülkenin geleceği de çocuklara bağlı. Yarının güvencesi onlar ve onlara güvenli bir temel sağlanması gerekiyor ki bu ülke daha ileriye gitsin. Özellikle 0-3 yaş döneminde bir kadının çocuğuyla beraber kalması lazım. Bakım veren kişiyle güvenli bağlanma sürecine girdiği için bu süreçte anneyle sağladığı güvenli bağlanma 08.30 – 17.30 mesai saatiyle çok olmuyor maalesef.” (Meşe) ifadelerine göre özellikle belli yaş aralığında çocuğu olan kişilerin çocuklarıyla daha çok vakit geçirmeye ihtiyaçlarının olduğu, bunu sağlama noktasında işten döndükten sonra kalan zamanın yetmediği tespit edilmektedir.

Türkiye’de devletin çocuk bakımı ile ilgili olarak uygulamaları çok nadir görülmele birlikte yeterli düzeye ulaşamamıştır. Bu sebeple annelerin çalışma hayatları çocuk doğduktan sonra değişebilmektedir. Bu değişim anneleri çalışma yaşamaları ile çocuk bakımı konusunda tercihe sürüklemektedir. Türkiye’de devletin çalışan annelere çocuk bakımı için sağlayacağı imkânlar kadın çalışanların artmasında da etkili rol oynayacaktır (Kakıcı ve ark., 2007). Çocuk bakımını kolaylık sağlayan çocuk yuvaları ve kreşlerin yetersiz sayıda oluşu, var olanların ise belirli kurumsal iş yerleriyle bağlantılı oluşu ya da yüksek ücretleri özel kurumlar olmaları, kadınların sosyal ve çalışma hayatına katılımında zorluklar ortaya çıkarmaktadır (Önel, 2006). Bu noktada katılımcılar kreş imkanının yetersizliğine vurgu yapmaktadırlar. Katılımcıların “Kreş olmalı hatta zorunlu olmalı. Çocuk bakım merkezleri kamu kurumlarında mutlaka olmalı.” (Erguvan) ifadelerine göre işe giderken çocuklarını bırakabilecekleri bir kreş imkanının olmaması büyük bir eksiklik olduğu, annenin çocuğunu bırakabileceği kreş imkânı olmamasından dolayı çocuğu bakıcıya veya anneanneye bırakmak için daha da erken saatte kalktıklarını ve çocuklar için de evden erken çıkmak zorunda olmanın zor olduğu tespit edilmiştir. Bu konuya dair katılımcıların önerileri arasında ortak fikir olarak mesai saatlerinin kısılması ve kreş imkanının bulunması yer almaktadır.

Annelerin Yaşantısı

Çocuk sahibi olduktan sonra annelerin hayatı değişmekte ve sorumlulukları büyük ölçüde artmaktadır. Annenin aynı zamanda çalışma hayatına da girmesi ev sorumluluklarına ek olarak iş yaşamındaki sorumluluklarını da eklenmektedir. Tüm bu sorumlulukların artması annenin tüm yaşamını etkileyen önemli bir konudur (Özdemir, 2021; Seval, 2017). Katılımcıların birçoğu çocuklarını bakıcıya veya anneanneye bıraktıklarından dolayı sabah erken saate kalktıklarını, “Çocuklarıma gün içinde yiyecekleri yemekleri hazırlıyorum. (Kayın), Sabah kızımdan yaklaşık yarım saat önce uyanıp en azından ön hazırlığımı yapmaya çalışıyorum. (Defne) ifadelerine göre işe gitmek için hazırlanmanın haricinde çocuklarının da günlük ihtiyaçlarını hazırladıklarını, günlerinin büyük bir çoğunluğunu iş yerinde geçirdiklerini, geri kalan zamanı da çocuklarına ayırdıklarını ifade etmişlerdir.

Kadınların anneliğe geçiş deneyimleri farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar kişinin kendisine, çevresine ve çocuğuna göre şekillenmektedir (Deliktaş vd., 2015). Bu geçiş beraberinde anneye sorumluluk yüklemektedir. Bu sorumluluklar çoğu zaman kadınlık ve erkeklik rolleri olarak kültürel değerler ile belirlenmektedir (Tuğrul, 2019; Doğan ve Karaman, 2018; Şahin ve Yılmaz, 2008). Aile içindeki ataerkil rol dağılımları ve aile içinde kadına düşen görevlerin fazlalığı kadınların çalışma yaşamında olmasından kaynaklı kendilerini geliştirme fırsatı bulamamasına, kendine özel alanlar yaratmasına engel olmaktadır (Dolmacı ve Türeli, 2013; Demirli ve Yeter, 2017). Annelerin aile ile ilgili sorumluluklarının fazla olması, iş ve aile yaşamlarında zorlukları en şiddetli biçimde yaşayanların bizzat kendileri olmalarına neden olmaktadır (Dursun ve İştari, 2014). Anne ve baba aynı şartlarda çalışsa da sosyal çevre tarafından anne çocuk bakımından ve ev işlerinden sorumlu tek kişi olarak görülmektedir. Yani anne çalışma hayatında dahil olsa da çalışma hayatına katılmayan anneler gibi sorumlulukları olması beklenmektedir (Demir vd., 2019).

“Eve gidiyorum yemek, bulaşık, çocuk ödevleri ve günlük 1 saat spor derken gün bitiyor.” (Sedir), “...yemek yapıyorum çocuğumla ilgileniyorum.” (İncir), ifadeleriyle eve döndüklerinde hem ev işlerine vakit ayırmaya çalıştıkları hem de çocukları ile vakit geçirmeye zaman ayırmaya çalıştıklarını ortaya koymuştur. “Evede yine rutin temizlik, yemek vs. işlerimi hallettikten sonra çocuklar geliyor. Onların ödevlerine yardımcı oluyorum. Ondan sonra hep çocuk üzerine endekliyiz zaten.” (Mimoza), “...kendime ayırdığım bir vakit olmuyor çünkü onlarla yatıyorum.” (Sekoya) ifadelerine göre günlük rutinlerin hep böyle devam ettiği, çocuk üzerine şekillenen bir hayatları olduğu, çocuk bakımından ve ev işlerinden kendilerine ayıracak vakit bulamadıkları, akşam eve döndüklerinde yorgun olmalarından dolayı da erken vakitte uyudukları anlaşılmıştır.

Toplum yapısının gelişmesi ve değişmesi kadınların ev işleri, çocuk ya da yaşlı bakımı gibi görevleri üstlenmesi gerektiği düşüncesinin zayıflayarak ‘kadının kendi parasını kendi kazanması, ekonomik özgürlüğe sahip olması’ fikri yerleşmeye başlamıştır (Beyenal, 2019; Kızıloğlu, 2021; Çakır, 2022). Katılımcılar tarafından bu görüş desteklenerek çevrelerinden destek gördüklerine vurgu yapılmıştır. Çalışan anne olmalarından kaynaklı destek gören katılımcıların (Çınar, Kamelya, Söğüt, Defne, Akasya) yanı sıra eleştirilere maruz kalan katılımcıların da olduğu, destek görenlerin hem kendi ayakları üzerinde durdukları için hem de çalışmasının yanı sıra ev işlerine,

çocuk bakımına yetişebildikleri için övgüler aldıkları tespit edilmiştir. Zamanla değişen ekonomik gelişmeler çalışma rolünü sadece erkeğin görevi olmaktan çıkarmış ve rol paylaşımını zorunlu hale getirmiştir (Günay ve Bener, 2011). *“Yani şu devirde çalışmak anne değil de insan olarak çalışmamız gerekiyor, mecburen. Olumsuz bir düşünceyle karşılaşmadım.”*(Akasya), *“...günümüz koşullarında artık aileye giren tek koldan bir maaşla hayatı devam ettirmek kolay değil”* (Defne) ifadelerine göre günümüz şartları nedeniyle ekonomik anlamda da annelerin de çalışmasına ihtiyaç duyulduğu için çevrenin de bunun bilincinde olmasından kaynaklı destekler verdiği ortaya koyulmuştur. *“İlk başlarda neden çalıştığımı soran çok oldu. Hala da oluyor. Çocuklarım ile ilgilenemeyeceğimi, ilgilenmediğimi söyleyenler oldu. (Kayın), “Büyükleri büyüttün bu çocuğunu da kendin büyütseydin, daha sonra çalışsaydın ya, ne gerek vardı ki?’ Ya da’ İki çocuğun vardı üçüncüye ne gerek vardı ki? Çocuğun varken çalışsaydın otursaydın ya evinde’ gibi söylemlerle maalesef çok karşılaştım.* (Ladin) ifadeleri övgü alanların ve desteklenenlerin dışında eleştirilen annelerin de olduğunu ortaya koymaktadır.

İş-aile yaşamının beraber yürütülmesinde, annenin birden fazla alanda sorumluluklarının olması bu sorumlulukları yerine getirme noktasında zorluk yaşamasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, çalışan annenin birden fazla alanda sorumluluk sahibi olması da iş-aile çatışmasını ortaya çıkarmaktadır (Akbolat vd., 2020; Bayramoğlu, 2018; Aydın ve Bakıcı, 2020). Annenin iş yaşamının dışındaki zaman çoğu zaman çocuğa göre ayarlanmakta ve anne kendine ait zamandan fedakârlık göstermekte ve aile içinden veya dışından destekler alınmaktadır (Akyol, 2018). Katılımcılar ev ile ilgili sorumluluklarını yerine getirme noktasındaki zorluklarını vurgulanmaktadır.

Katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde *“Yetişemiyorum ama en azından yetişmeye çalışıyorum.* (Gürgen) ifadeleri ev işlerine ellerinden geldiği derecede yetişmeye çalıştıklarını (Söğüt, Kamelya, Akasya), *“Tabi ki kendime ayırdığım zaman çok azalıyor ama her şeyi yerine getirebildiğime her şeye belli ölçüde yetişebildiğime inanıyorum.”*(Mimoza) ifadelerine göre gerekirse kendilerine ayıracakları zamandan feragat ettikleri ama yine de işlerin geri kalmaması için çabaladıkları, çocukları için yemek konusunda daha da özenli davrandıkları, *“Hafta içi özellikle bazı şeyleri görmezden gelmek zorunda kalıyorum... Bu süreç en başlarda beni rahatsız ediyordu.”* (Meşe) ifadelerine göre kimi katılımcıların ise daha önceleri ev işlerini yapamadıklarında kendilerini kötü hissettiklerini ama bunu zamanla kendi çabalarıyla yendikleri tespit edilmiştir.

Geleneksel toplumlarda erkeğin para kazandığı, kadının ise ev ile ilgili sorumlulukları yerine getiren kişi olarak algılanması düşüncesi zaman içerisinde kadının da çalışma hayatına girmesiyle değişmeye, aile içerisinde görev dağılımları yer almaya başlamıştır (Bozkurt ve Sarıtaş, 2020). Aile yapısının daha güçlü olması eşler arasındaki sevgi ve destekleyici davranışlardan oluşmaktadır. Birbirlerine destek olan eşler sorunları çözme noktasında daha başarılı olurlar. Ayrıca çocuklarına da yansıyan destekleyici davranışlar çocukların gelişimi için de önemlidir (Arıdağ vd., 2019). Evlilik ilişkilerinin iyi olması kişileri duygusal açıdan desteklediği ve kişilerin

zor süreçlerde eşinin desteğini alarak kendini daha güçlü hissettikleri düşünülmektedir (Eroğlu, 2022). Katılımcılar da eş desteğine vurgu yapmaktadırlar.

“Evle ilgili sorumluluklarım sadece benim sorumluluklarım değil aslında, aynı zamanda eşimin de sorumlulukları.”(Defne), *“Ev ile ilgili sorumluluklarımı yerine getirebildiğimi düşünüyorum. Tabi ki bunda eşimin desteği fazlaca.”* (Kamelya) ifadelerine göre ev ile ilgili sorumlukları yerine getirirken eşinden destek gördükleri belirlenmiştir.

Kadınların çalışmasının başlıca sebepleri arasında ekonomik koşulların iyileştirilmesi gelmektedir. Günümüz şartlarına bakıldığında bir ailede sadece erkeğin çalışması ailenin geçimi için yetmemektedir. Ailenin geçiminin kolaylaştırılması için kadınların iş yaşamına katılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınların çalışmasının bir diğer sebebi ise kendi ihtiyaçlarını sağlama noktasındaki özgürlüktür. Aynı zamanda sosyal çevrelerinin gelişmesine olan istekleri de kadınların çalışma hayatına katılmasında etkilidir. Çalışma hayatına katılmaları kendilerine olan güvenlerinin artmasını da sağlamaktadır (Şahin ve Türkkahraman, 2010). Anneler yaşam şartlarının daha iyi olması ve çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmek için bir işte çalışmayı istemektedirler (Akin ve Arslan, 2020). Çalışan anne olmanın artılarına bakıldığında *“Kendimin bir şeyler başarabildiğini görmek kendi özel alanımda hareket etmek güzel olabiliyor.”*(Meşe), *“...istihdam alanı aynı zamanda bireyin sosyalleştiği bir alan”*(Defne) ifadelerine göre maddi avantajlar dışında çalışma ortamında bulunmalarının kendileri için yaptıkları bir şey olduğu, ev dışında farklı ortamlarda bulunma şansları elde ettikleri, farklı çevreler edindikleri, kendi ayakları üzerinde durabildiklerini gördükleri, *“Bu adaletli mi tartışılır ama örneğin bir etkinlik yapılacaksa önce bekar çalışanlar, erkek çalışanlar daha sonrasında yeterli gelmiyorsa kadınlar, evliler en son olarak da anneler gönderiliyor.”* (Gürgen) ifadelerine göre çalışma ortamında adaletli olup olmaması tartışmaya açık olmakla beraber anne olmalarından kaynaklı bazı toleranslar sağlandığı, çocukların küçük yaştan itibaren kendi ayakları üzerinde durabildikleri için çocuklar için de artıları olduğu tespit edilmiştir. Çalışan anne olmanın eksileri değerlendirildiğinde *“...çalışmanın tek eksik yönünün çocuklarım ile ayrı kalmak olduğunu söyleyebilirim.”* (Çınar) ifadelerine göre en büyük eksikliğin çocuk ile geçirilen vakitlerin az olması, çocukların bu durumdan etkilenmesi, *“...küçük oğlum bana “Sen beni hiç sevmiyorsun” derdi. “Beni sevseydin bırakıp gitmezdin” diyordu.”*(Ladin) ifadelerine göre çocukları annelerine karşı bazı zamanlar öfkelenedikleri ve annelerin de bu durumdan duygusal anlamda sıkıntılar yaşadığı, çocuklarının çoğu zaman yanında olamamalarından kaynaklı üzüntüler çektikleri tespit edilmiştir.

Günümüzde anneler eşine ve çocuklarına daha fazla vakit ayırmayı ve birlikte vakit geçirmeyi daha çok istemekte fakat çalışma hayatı, işin gerektirdiği sorumluluklar gün geçtikçe artmakta ve işte geçirilen süre daha fazla olmaktadır. Bu nedenle iş ve ev yaşamını beraber götürmede çalışan anneler zorluklar yaşamaktadırlar (Öztürk ve Umutlu, 2020). Çalışan annelerin çalışma sürelerinin daha az olması anneye avantajlar sağlayabilir. Hem kendisine hem sosyal çevresine zaman ayırabilir hem de sorumluluklarını yerine getirme noktasında kolaylık sağlayabilir (Çakar, 2022). Erkeğin çalışma süresi 8-12 saatlik bir süreç ise annenin çalışma süresi bunun yarısı kadar olmalıdır. Anneler çalışma hayatına katılacaksa yarı zamanlı çalıştırılmalıdırlar. Böylece geri kalan sürede sorumluluklarını yerine getirmesi kolaylaşacak, sorunlar

büyümeyecektir. Aynı zamanda annelere annelik hakkı adına maaşlarından ayrı bir ücret verilmelidir. Kadının hamilelik süreci, doğum sonrası masrafları devlet tarafından karşılanmalıdır. Çocukları okul çağına gelene kadar “uzun süreli ücretli izin esnekliği” sağlanmalıdır (Kalaycı, 2021). Katılımcılar bu konudaki önerilerini şu şekilde ifade etmektedirler:

“Kendime, eşime çocuklarıma yeterli vakti ayırabilmeliyim.”(Ihlamur), *“Çalışma saatlerinin biraz daha düşük olması iyi olabilir.”*(Kayın) ifadelerine göre mesai saatlerini daha az olması gerektiği, *“Esnek çalışma saatleri olmalı ve bunu anne belirlemeli.”*(Erguvan) ifadelerine göre esnek çalışma saatlerinin uygulanabileceği, dışarıdan bir takviye olmasının daha iyi olacağı, *“...dışarıdan bir takviyelerle falan daha güzel oluyor diye düşünüyorum.*(Sekoya) ifadelerine göre takviye olursa çocuklarına daha çok vakit ayırabilecekleri, *“Çocuk ile ilgili ücretler düzenlenirse, kurumların kendi kreş imkanları gibi hizmetleri olursa, annelere yönelik eğitimler ve eğlenceler olursa aslında bütün bir sistem olursa daha güzel bir yaşam olurdu.*(Gürgen) ifadelerine göre iş yerlerinde verilen çocuk ücretlerinin daha yeterli düzeyde olması gerektiği, *“Eşinin sana yardımcı olması çok gerekli.*(Çınar) ifadelerine göre eşin yardımının ve desteğinin önemli olduğu, ek mesailerin çalışan anneler için olmamasının daha iyi olacağı tespit edilmiştir. İdeal bir yaşam için ortaya çıkan en önemli iki konunun mesai saatlerinin azaltılması ve evde anneye destek olacak bir kişinin varlığı olduğu anlaşılmıştır.

Annelik Hakları

Çalışan annelerin ev ve iş yaşamındaki sorumluluklarını yerine getirebilmelerinde kolaylık sağlanması amacıyla çeşitli politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu politikalar 1990'lı yıllardan itibaren gelişmiş ülkelerde devletin yasal bir yükümlülüğü olarak kabul edilirken, Türkiye’de daha sonra ortaya çıkmış ve sınırlı yetkiler içermektedir (Elma ve Kablay, 2018). 4857 Sayılı İş Kanunu’nun 88. maddesinde “Gebe veya çocuk emziren kadınların hangi dönemlerde ne gibi işlerde çalıştırılmalarının yasak olduğu ve bunların çalışmalarında sakınca olmayan işlerde hangi şartlar ve usullere uyacakları, ne suretle emzirme odaları veya çocuk bakım yurdu (kreş) kurulması gerektiği Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilir.” Hamilelik ve sonrasında çocuk bakımı gibi sorumlulukların artması gibi nedenlerle işe alım ve sonrasında yaşanan cinsiyet ayrımcılığıyla birçok sektörde karşılaşmaktadır. (Akyıl ve Aydemir, 2021). Katılımcıların ifadelerine göre ise işe alım sürecinde anne olmalarından kaynaklı sorun yaşamadıkları görülmektedir. Katılımcıların *“Hayır, hiç karşılaşmadım. İşe başvurduğumda altı aylık bebeğim vardı fakat yine de bir problem ile karşılaşmadım.”* (Kayın) ifadelerine göre anne olmalarından kaynaklı işe alımda bir sorun yaşamadıkları (İncir, Mimoza, Ihlamur, Sedir, Defne), *“Çalışmaya başladığımda bekardım. Bununla ilgili herhangi bir sorun yaşamadım.”* (Gürgen) ifadelerine göre birçoğunun işe başlarken çocuğu olmadığı (Mimoza, Sedir, Erguvan) tespit edilmiştir.

Günümüzde kurum yöneticilerinin sağladığı imkanlar veya katı tutumları, ailenin anneye karşı tutumu veya desteği iş ve aile çatışmasında önemli bir rol oynayabilir.

Aile hayatını önemseyen ve aile odaklı yöneticilerle çalışanlar, aileleri ile daha çok zaman geçirebilecekleri için daha az problem yaşayacak ve aile işlerine daha fazla zaman ayırabileceklerdir (Önel, 2006). Katılımcılar annelik haklarını kullanma noktasında idarecilerin tutumlarına vurgu yapmaktadırlar. Katılımcıların "İdarecilerle alakalı oluyor biraz. Bazen bazı idareciler hamilelik sürecindeyken raporluysan ve işe gelmiyorsan "hamile diye naz yapıyor" dediği oluyor." (Gürgen) ifadelerine göre kimi katılımcıların (Erguvan, Sekoya) hamilelik sürecini ve doğum sonrası çalıştıkları kurumdaki idareciler üzerinden değerlendirdiği tespit edilmiştir. İdarecilerin sağladığı olanaklar doğrultusunda bu süreci iyi geçiren katılımcıların da zorlu geçiren katılımcıların da olduğu, idarecilerin bir kısmının hamilelik sürecinde kadınların bu durumu kullandığını düşündükleri bir kısmının ise daha çok destek olma noktasında imkanlar sağladığı tespit edilmiştir:

"...çocuğumu emziremeyecek olmak beni çok kötü hissettirdi, bu konuyla alakalı mevzuat araştırması yaptım, yönetmeliklere baktım. 657'deki gerek yatılı kuruluş gerekse gündüzlü kuruluşta devlet memurunun öğle arasında bir yerde kalmasıyla alakalı bir belgeye rastlamadım. (Kamelya) ifadelerine göre kimi katılımcıların ise iş yerinde yaşadığı sorunlar için detaylı araştırmalar yaparak ve haklarını detaylı bir şekilde öğrenmeye çalışarak sorunlara çözüm yolları bulmaya çalıştığı görülmektedir. Bu sorunların yaşanmaması için sağlanan imkanların idarecilerin elinde olmasından çıkıp bir mevzuat ile düzenlenmesinin herkes için daha adaletli olacağı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Çalışan annelerin haklarını kullanma noktasında öncelikle çalışanların izin haklarını artırma hakkı vardır. Engelli veya bakıma muhtaç bir birey için verilen izin, mazeret izni, analık izni, ebeveyn izni, süt izni, ücretsiz izin bu haklardan sayılmaktadır. Diğer haklar ise gelir güvencesi gerekliliği olan haklardır. Bu haklar doğum yardımı veya ücretli izin hakkı da dahil olmak üzere gelir sigortası gibi doğrudan gelir arttırıcı uygulamalar şeklindedir. (Elma ve Kabalay, 2018). 2004 yılında ülkemizde annelik hakları yenilendiğinde ücretsiz izin için yönetici onayı zorunluluğu değiştirilmiş ve çalışanın isteği yeterli duruma gelmiştir. Bu yenilik sayesinde birçok anne ve bebeğin mağdur olması engellenmiştir. (Bozkurt ve ark., 2009). Fakat ücretsiz izinler yerine ücretli izinlerin yer alması annelerin hayatını daha da kolaylaştıracağı annelerin ifadelerinden ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de annenin çalışma hayatındaki şartlarının iyileştirilmesi büyük ölçüde ekonomik, toplumsal ve kültürel yapının değiştirilmesi ile ilgilidir (Akyol ve Taş, 2015)

Katılımcıların "Kullandım. Yasal sürelerden, emzirme sürelerinden kullandım. Diğer türlü resmî tatil çalışmalarında falan her türlü hakkımı kullandım." (Sekoya), "Evet kullanıyorum ve daha önce de kullanmıştım..."(Sedir) ifadelerine göre birçoğunun annelik haklarından haberdar oldukları ve bu hakları kullanmada bir sorun yaşamadıkları, "Kişiye bağlı, yer, birim ve müdüre bağlı olduğunu düşünüyorum. Süt iznim verilmedi. Ücretsiz izin almadım. Hamilelikte aynı normal gibi çalışmaya devam ettim." (Erguvan) ifadelerine göre kurumdaki idarecilerin sağladığı inisiyatiflerin önemli olduğu, bu inisiyatiflerin kişiden kişiye değiştiği, belirli haklar dışında bazı kurumların kendine has sağladığı izinleri olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada çalışan annelerin ev ve iş yaşamında karşılaştığı sorunları ele alan nitel araştırma deseni ile incelenmiş ve çocuk, annenin yaşantısı, annelik hakları temalarına ulaşılmıştır. Tüm temalarda annelerin ev ve iş yaşamını beraber yürütmekte zorlandıkları, annelik haklarını kullanma noktasında ise çalıştıkları kurumun yöneticilerinin etkilerinin olduğu, çocuk bakımının sağlanmasında yakın aile bireylerinden veya kreş ve bakıcı tarafından desteklenmesine ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Anne mesai saatleri içerisindeyken çocuk bakımını sağlayanların öncelikli olarak aile büyüklerinden seçilmesinin anneleri daha rahat hissettirdiği fakat duygusal açıdan çocukları başkalarına bırakmanın anneler için zor olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda kamu ve özel kurum ayrımı olmaksızın çocuk bakımı ve okul öncesi dönem konusunda yetkin personellerin içinde bulunduğu kurumsal bir kreş hizmeti bulunmalıdır. Çocuk bakımına duyulan destek ihtiyacının karşılanması çalışan kurum tarafından sağlanmalıdır. Aynı zamanda aksi bir durumda çocuğa hızlıca ulaşılması için bu yapının çalışan kurum içerisinde veya yakınında olmalıdır.

Çalışan anne olmanın artıları ve eksileri değerlendirildiğinde çocuk üzerine şekillenen bir yaşamları olduğu ve çocukları ile geçirecekleri sürelerin az olduğu, kendilerine ayıracakları zamandan feragat ederek ev işlerine ve çocuk bakımına daha fazla zaman ayırdıkları, annelerin akıllarının bir köşesinde "Yetebiliyor muyum?" düşüncesinin hâkim olduğu fakat tüm bu olumsuzlukların yanı sıra bireyin kendi ekonomik özgürlüğünün kazanılmasında ve sosyal çevre oluşturmada olumlu etkilerin olduğu sonucuna varılmıştır. Artı ve eksiler göz önünde bulundurulduğunda mesai saatlerinin uzun olması yukarıda belirtilen sorunlara yol açtığından çalışan annelere esnek mesai saatlerinin uygulanabilir ya da çocukların yaş aralığına göre annelerin çalışma saatlerinde düzenlemeler yapılabilir. Belirtilen artıları destekleme noktasında ekonomik özgürlüğün güçlendirilmesi için çocuk adına verilen maddi hizmetler artırılabilir.

Annelerin iş yaşamındaki hakları değerlendirildiğinde annelik haklarının kanunlar ile desteklendiği fakat bu hakların kullanılmasının kurum yöneticilerinin inisiyatifine doğrudan doğruya bağlı olduğu, katılımcıların büyük çoğunluğunun hakları konusunda bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda annelerin haklarını kullanmasının yöneticilerin inisiyatifine bırakılmaması için annelerin hakları kesin çizgiler ile kanunda belirtilebilir ve çalışan anneler bu konuda bilinçlendirilebilir.

Kaynakça

- Akbolat, M., Bürkük, E. & Durmuş, A. (2020). İşkolikliğın İş-Aile çatışmasına etkisinde Aile-İş çatışmasının aracı rolü. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 7 (2), 114-120.
- Akyol, A. (2018). Anneliğın Kadın Çalışanlar Üzerine Etkileri: Yorumsamacı Bir Alan Tartışması. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Arslan, H. N. & Akın, S. (2020). Kadının İş Hayatındaki Yeri ve Karşılaştığı Sorunlar Üzerine Nitel Bir Araştırma. PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6 (2), 131-140
- Aşkın, E. Ö. & Aşkın, U. (2018). Çalışma Yaşamında Kadına Yönelik Mobbing: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (24), 255-282.
- Aydemir, A. & Demir Akyıl, Y. (2021). Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımı ve Karşılaştığı Sorunlar: “Dicle Üniversitesi Kadın Akademisyenler Örneği”. The Journal of Social Science, 5 (10) , 409-433
- Bakıcı, C. & Aydın, E. (2020). Türkiye’de Kadın Çalışanların İş Yaşam Dengesini Şekillendirmede Ataerkilliğın Rolü. Economics Business and Organization Research, 2 (2) , 82-98 .
- Bayer, A. (2020). Modernleşme Sürecinde Aile: Değışen Annelik ve Babalık. İslami İlimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 52-53.
- Bayramoğlu, G. (2018). İş/Aile Sınırı Teorisi Bağlamında Kadın Akademisyenlerin İş/Yaşam Dengesinin Sağlanması Yönelik Bir Araştırma. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (68), 1722-1744
- Beyenal, S. (2019). Kamuda Çalışan Annelerin Ev-İş-Sosyal Yaşamı Üzerinde Etkili Olan Dinamikler. Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (3), 228-240.
- Çakar, A. (2022). Türkiye’de Çalışan Kadınların İşyaşam Dengesini Sağlamaya Yönelik Aile Dostu Politikaların Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Tez.Trakya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Çetinoğlu, D., Mesci, Z. & Öncü, M. A. (2019). Kadın Yöneticilerde İş-Aile Yaşam Dengesi: Düzce İli Örneği. Çalışma İlişkileri Dergisi, 10 (2), 27-44
- Çiftçi Arıdağ, N., Erus, S. M. & Ünsal Seydooğulları, S. (2019). Eş Desteğinin Evlilik Doyumu ve Psikolojik İyi Oluşu ile İlişkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 18 (71), 1014-1024.
- Değerlendirme. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi. Sayı: 19, 2021, ss. 34-48
- Deliktaş, A., Korukçu, O. & Kukulu, K. (2015). Farklı Gruplarda Annelik Deneyimi. Clinical and Experimental Health Sciences, 5 (4) , 274-283 .

- Doğan, D. T. (2012). Hamile Kadınların Çalışma Yaşamında Maruz Kaldığı Ayrımcı Uygulamalar. ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources, 14 (2), 79-98.
- Dudu Karaman, E. & Doğan, N. (2018). Annelik Rolü Üzerine: Kadının "Annelik" Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 6 (2), 1475-1496
- Eroğlu, M. (2022). Çalışan Kadınların Kişilik Özelliklerinin ve Yaş, Eğitim Durumu, Gelir Düzeyi Gibi Etkenlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerine Etkisi. Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi, 3 (1), 34-42
- Ersoy, A. F., & Buluş, S. (2019). Engelli Çocuğu Olan Annelerde Tükenmişlik: Nitel Bir Çalışma. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 23(3), 768.
- Gökdemirel, S., Bozkurt, G., Gökçay, G. & Bulut, A. (2008). Çalışan Annelerin Emzirme Sürecinde Yaşadıkları: Niteliksel Bir Çalışma. Çocuk Dergisi, 8 (4), 221-234
- Gül, H., Yalçınoğlu, N., & Atlı, Z. C. (2014). Türkiye'de Çalışma Yaşamında Kadının Konumu ve Sorunları. TAF Preventive Medicine Bulletin, 13(2). 170-171.
- Günay, G. & Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 153 (153). 157-171.
- Hotun Şahin, N. (2014). İş-Aile Çatışması ve Kadın Yaşamı Üzerine Etkileri. Florence Nightingale Journal of Nursing, 16 (63) , 188-194
- İş Kanunu, Resmi Gazete 25134(10 Haziran 2003), Kanun No. 4857. Md.88.
- İştar, E. & Dursun, S. (2014). Kadın Çalışanların Yaşamış Oldukları İş Aile Yaşamı Çatışmasının İş ve Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28 (3)
- Kablay, S. & Elma, Y. (2018). İş-Aile Yaşamı Dengesi ve Bunu Sağlamaya Yönelik Ülkemizdeki Uygulamalar. Politik Ekonomik Kuram, 2 (2), 77-94
- Kakıcı, H. Emeç, H. Üçdoğru Ş. (2007). Türkiye'de Çalışan Kadınların Çocuk Bakımı Tercihleri. Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 5, 21-22.
- Kalaycı, İ. (2021). Annelerin İş Yaşamındaki Zorlukları ve Aileye Yansımaları: Türkiye İçin Bazı Sosyo-Ekonomik Öneriler. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 10 (27), 201-213.
- Karasar, N. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kılıç, Ç. (2018). Amerika'da Anne-Baba Eğitiminde Uygulanan Erken Müdahale Programları. Researcher: Social Sciences Studies, 6(1), 85-96.
- Kılıç, S. (2013). Örneklem Yöntemleri. Journal of Mood Disorders, 3 (1) , 44-6.

- Kızıloğlu, E. (2021). Pandemi Döneminde Çalışan Anne Olmak: Metaforlar Üzerinden Bir Değerlendirme. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, (19), 34-48.
- Kızrak, M. İnan, A. Sözen, C. (2023). Beyaz Yakalı Kadın Çalışanların İş Yerlerindeki Mobbing Deneyimleri : Nitel Bir Araştırma. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi,19, 62-73
- Koç, G., Bakır-demir, T. & Öner-özkan, B. (2019). Türkiye’de Çalışan Annenin Sosyal Medyadaki Temsili. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (21), 401-421.
- Kurt, N. (2021). Annelerin Annelik Rolü ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Küçük, M. (2020). Yetişkinliklerin Öz Şefkat, Bağlanma Stilleri ve Psikolojik İyi Oluş Özelliklerinin İncelenmesi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Metin, Ş., & Kariman, R. A. (2013). Her Alandaki Kadın İstihdamının Artırılması ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_raporu_2014_1.pdf,
- Ökten, B. (2020). 10-14 Yaş Arası Çocukların Çalışan Çalışmayan Anneye Bakışı (İstanbul Örneği). Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 20 (49), 817-836.
- Önel, N. (2006). İş-aile çatışmasının çalışan kadının aile içi ilişkileri üzerine etkileri. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Özdemir, E. (2021). Çalışan kadınların annelik ve iş hayatı deneyimleri: Gaziantep örneği. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Sarıtaş, S. & Bozkurt, A. (2020). Annelik Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 4 (4), 40-47
- Seval, H. N. (2017). Çalışan Kadınların En Büyük Sınarı: İş-Aile Yaşamı Dengesi (Zliđi) ve Kadın Sağlığına Etkisi. Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1 (2), 184-193
- Şanlı Y, Öncel S (2014). Kadınların doğum sonrası fonksiyonel durumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneđi Dergisi, 11(2), 1-5.
- Taş, H., & Akyol, Y. (2015). Türkiye Çalışma Hayatında, Hukuksal Olarak Kadınlara Sağlanan Avantajlar ve Yansımaları. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 4 (9), 136-155
- Tekin, H. H., & Tekin, H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniđi Olarak Derinlemesine Görüşme. İstanbul University Journal of Sociology, 3(13), 1-16.
- Tuğrul, Y. G. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha Çalışması. Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi, (3), 71-90

- TÜİK. (2020). İstatistiklerle Kadın. Ankara: TÜİK.
- Türel, N. Ş. & Dolmacı, N. (2013). İş Yaşamında Kadın Çalışana Yönelik Ayrımcı Bakış Açısı ve Mobbing Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 83-104
- Türkkahraman, M. & Şahin, K. (2010). Kadın ve Kariyer. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 75-88.
- Türkoğlu Üstün, K. (2020). Kadının Ücretsiz Bakım Emeğinin Azaltılması Kapsamında Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetlerine Erişim (Kreş) Hakkı. *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 3(66), 1557 – 1590.
- Umutlu, S. & Öztürk, M. (2020). İş Yaşamında Kadın ve Karşılaştığı Sorunlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25 (3), 297-306
- Utaş Akhan, L., Akhan, L. & Batmaz, M. (2012). 0-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Çalışan Annelerin Çocuk Bakımı ile İlgili Karşılaştıkları Sorunların ve Sorun Çözme Yaklaşımlarının İncelenmesi. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 19 (3), 161-167.
- Yeter, N. & Demirli, C. (2017). Examination Job Satisfaction of Working Women. *Educational Reflections*, 1 (1), 37-50.